

Bu sayı

Büyük tarihi olayları ya da tarihe damgasını vurmuş büyük şahsiyetleri doğum ya da ölüm yıldönümlerinde anmak, onlar üzerine tartışma toplantıları düzenlemek, yayın organlarında onlar hakkında dosyalar yayınlamak ilk bakışta fazlasıyla biçimci bir yaklaşım gibi durabilir. Oysa böyle vesileler, bir ülkenin ya da bütün dünyanın tarihine damga vurmuş olaylara veya şahsiyetlere daha bir mesafeli, daha bir bütünsel bakmak ve aradan geçen on yıllar ya da yüzyıllar sonrasında bu olayın ya da insanın bugün nasıl değerlendirildiği konusunda izlenimler edinmek açısından çok büyük yarar sağlar.

Hele bu şahsiyet Karl Marx olunca, hele söz konusu yıldönümü doğumunun 200. yıldönümü olunca. Geçen yıl Marx'ın şaheseri *Kapital*'in ilk cildinin yayınlanmasının 150. yıldönümü idi. Modern dünyanın, yani kapitalist üretim tarzının hâkimiyetiyle yoğrulmuş çağımızın sırrını insanlığın kulağına fısıldayan bu dev yapıtı *Devrimci Marksizm* sayfalarında ele aldık. Ama *Kapital* modern çağın gelişmesi ve 20. yüzyılın tarihi açısından kendisinden de fazla etki yapmış olan bir tarihi olayın, 1917'de Rusya'da yaşanan Büyük Ekim Devrimi'nin 100. yılına denk geldiği için sahne ışıklarını ona bıraktı. Ekim devrimi bir bakıma *Kapital*'in çocuğu sayılabilirdi. Her halükârda, *Kapital*'in esas ulaştığı sonuç olan "mülksüzleştirilenlerin mülksüzleştirileceği" önermesinin tarihi olarak ilk büyük doğrulanmasıydı. Onun için Ekim'i kutlayan ve üzerine düşünen her girişim aynı zamanda *Kapital*'e bir temenna idi.

Ama bu yıl Marx'ın yılı. *Kapital*'in anılmasından sonra bir de Marx'ı anmak, üzerine toplantılar yapmak, katkısını tartışmak gerekli mi diye sorulabilir. Cevabımız yalındır: Tarihi önemi ne kadar büyük olursa olsun, *Kapital* bile

Marx'ın içine sığabileceği oylumda değildir. Yıldönümlerinde belirli bir mesafeden bakmaktan, daha bütünsel değerlendirmekten söz ettik. Düşünsenize, insanlığın salt yazılı tarihi bile binlerce yıl öncesine uzanıyor, ama ancak bir 170 yıl önce, Marx ile dostu, fikir arkadaşı, mücadelede yoldaşı Engels, *Komünist Manifesto*'da bütün dünyaya haykırıyorlar: “Bugüne kadar bütün tarih sınıf mücadeleleri tarihi olmuştur”. Molière'in *Kibarlık Budalası* oyununda, aristokratlara özenen yeni yetme burjuvanın en temel konuları sıfırdan öğrenirken hocasına “Aaa, demek ki ben hep nesir konuşuyormuşum” demesi misali, insanlık, binlerce yıl boyunca varlığının merkezinde sınıf mücadelelerini yaşamış, ama o kadar süre boyunca, bütün ideolojik maskelerin ardında gerçekten ne yapmakta olduğunu birdenbire bu iki genç adamdan öğreniyor! “Aaa, demek ki biz hep sınıf mücadelesi vermişiz”! Yani Marx (ve Engels) insanlığa sadece modern dünyanın sırrını vermekle kalmamış, bütün tarihinin muammasını çözmüştür.

Marx, *Kapital*'den büyüktür. Bu yüzdendir ki, *Devrimci Marksizm*'in bu sayısının ana dosyasında *Kapital*'in ışığını ele alan tek bir yazı vardır (Kurtar Tanyılmaz'ın yazısı). Diğerleri ise Marx'ın *Kapital*'de ya en önemli uygulama alanını bulan ama onu aşan (diyalektik ya da sınıf mücadelesi gibi) ya da orada kendine (*Kapital*'in son derecede disiplinli soyutlama protokolleri dolayısıyla) ancak marjinal olarak yer bulabilen (kadınların ezilmesi ve kurtuluşu, ulusların ezilmesi ve enternasyonalizm, savaş, devrim gibi) konulardaki dev katkılarını ele almaktadır.

Bu dosyanın nasıl bir oluşum sürecinin ürünü olduğunu kısaca anlatmak, *Devrimci Marksizm* dergisinin Türkiye solunun düşünce hayatında nasıl bir yer tuttuğunu berraklaştırmak açısından da değerli olabilir. Dosyadaki yazıların hepsi, dergimizin 13 Mayıs günü “Marx 200 yaşında: Sınıf, Devrim, Komünizm” başlığıyla İstanbul'da düzenlediği bir toplantıda yapılan konuşmaların ürünüdür. (Bu toplantı bundan beş yıl önce, 28 Nisan 2013'te yitirmiş olduğumuz, Marksizmin bu topraklardaki önemli teorik temsilcilerinden biri olan Nail Satlığan yoldaşımıza adanmıştı.) Bazıları konuşmaların olduğu gibi yazıya dökülmesidir, bazıları ise geliştirilmiş birer makale karakterindedir. Önemli olan bu toplantının düzenlenmesinin ardında yatan kaygılardır.

Bilindiği gibi, Marx'ın 200. yıldönümü vesilesiyle, doğum günü olan 5 Mayıs da göz önüne alınarak, 4-5-6 Mayıs tarihlerinde yine İstanbul'da daha geniş çevrelerin katkısı ve katılımıyla bir “Marksizm Sempozyumu” daha toplanmıştı. Toplantının düzenlenmiş olması, hem panelistler hem de izleyiciler açısından katılımın yüksek sayıda olması, bazı panellerin çok verimli tartışmalara yol açmış olması önemli kazanımlardır. Düzenleyicilerin kolektif çabası ve emeği saygıdeğerdir. Ne var ki, programın incelenmesi, birkaç istisnai oturum dışında, Marx üzerine Türkiye solunun söyleyecek sözü olmadığını kanıtlamaktadır. Çoğu oturum, günümüzün her daim tartışılan sorunlarının yanına Marksizmin adının eklenmesiyle oluşturulmuş konulara ya da günümüzün Marksist akımlarının in-

celenmesine vb. hasredilmiştir. Genel görünüm, sol akademisyenlerin kendi çalışma konularını bildiri haline getirerek Marx'a saygılarını sunduğu bir paneller toplamıdır. Bu bile güzel bir şeydir kuşkusuz. Marx, *Kapital*'in birinci cildinin Almanca ikinci basımına sonsözünde “meydanı boş bulan hırçın, küstah, ve vatsat bir taklitçiler takımının (*epigonentum*)... Hegel'e ‘ölmüş eşek’ muamelesi” yapmasından şikâyet ediyordu. Bugün Marx'ın kendisine her önüne gelenin aynı muameleyi yapma cüretkârlığını gösterdiği bir ortamda, bu bile değerlidir. Ama Marx'ı anmak için yeterli değildir. Kaldı ki, Türkiye solunun aydınlarının Marx üzerinde konuşamayacak hale geldiğinin de bir resmidir.

Devrimci Marksizm, günümüz sorunlarına militan teori temelinde aralıksız eğilen bir yayın organıdır. Ama biz aynı zamanda Marx'ın kendisinin ve Marksizmin diğer büyük düşünür ve devrimci önderlerinin düşüncesi üzerinde de sürekli durmamız gerektiği kanısındayız. Çünkü bunlar insanlığın kurtuluşunun düşünce planındaki olası güzergâhının kilometre taşlarıdır. Hele bugün, 20. yüzyıl sosyalist inşa deneyiminin (SSCB, Çin, Doğu Avrupa, Küba, Vietnam vb.) yaşadığı büyük çöküntüden sonra. Bu çöküntü, Marx'ın ve hakiki izleyicilerinin düşüncesinin ikili bir enkazın altında kalmasına yol açmıştır.

Birincisi, Stalinizmin Marx'ın düşüncesini (aynen Lenin'inkini olduğu gibi) bürokrasinin hâkimiyetine uydurmak amacıyla bir Prokrüst yatağına yatırmasının ürünüdür. Marx'ın birçok düşüncesi çarpıtılmış, Marx genç kuşaklara hakiki düşünceleriyle değil bürokrasinin sansürcülerinin makaslarından geri kalan yönleriyle tanıtılmıştır. Birkaç örnekle yetinelim: Marx'ın uzlaşmaz enternasyonalizminin yerini “tek ülkede sosyalizm” hurafesi almış, kapitalizmden sosyalizme geçiş çağına ilişkin apaçık görüşleri çarpıtılmış, 1848 Alman devriminin deneyimi sonucunda geliştirdiği sürekli devrim perspektifi bütünüyle unutturulmaya çalışılmış, Paris Komünü'nden işçi demokrasisi adına çıkarttığı program terk edilmiştir.

İkincisi, bu enkazın üzerine, farklı bir jeolojik zamanda, yani 20. yüzyıl sosyalist inşa deneyimlerinin çöküşünün ertesinde, liberalizmin ve post-modernizmin döktüğü cüruftur. Bu, Marx'ın tanınmaz hale getirilmesine, tezlerinin çarpıtılmasına, kavramlarının içeriğinin başkalaştırılmasına dayanan, böylece sol olmayı sol gösteren bir operasyondur.

Bazıları sosyalizmin “Marx'a dönüş”le kurtulacağını, pratiğin kirine bulaşmış bir Marx'ın bizi pratiğin bütün kirlerinden kurtaracağını sanıyor. Biz böyle düşünmüyoruz. Pratik zorunlu olarak kirli bir şey değildir. Öyle olsaydı sınıfsız topluma yürümek mümkün olmazdı. Kaldı ki, Marx'ın kendisi teorisini fildişi kulede değil pratiğin içinde geliştirmiştir. “Temiz bir Marx” yoktur. Ama Marx'ı *epigon*'lardan kurtarmanın, hakiki bir başlangıç noktası oluşturacağına inanıyoruz.

“Marksizm Sempozyumu” düzenlenmiş olduğu halde *Devrimci Marksizm*'in bir başka toplantıyı gerekli görmesinin nedeni budur. Marx'ın (ve Engels'in) te-

orisini, üzerine boca edilmiş tonlarca cüruftan arındırmak, pırl pırl ışığını yeniden ortaya çıkartmak, Stalinizmin gömmeye, liberalizmin tasfiye etmeye çalıştığı bütün bir geleneğin, hakiki Lenin'in, Trotskiy'in, Rosa Luxemburg'un, Gramsci'nin, Che'nin köklerinin bütünüyle cüruftan arındırılmış Marx'ta yattığını ortaya çıkartmaktı amacımız. Bu, tarihe hapsolmuş bir bakış açısı değildir. Aynı zamanda günümüzün en önemli sorununa, sosyalist inşa deneyimlerinin çöküşünden sonra işçi sınıfı hareketinin ve devrimci komünizmin yeniden toparlanmasına teori alanından katkıdır.

Marx dosyamız Özgür Öztürk'ün Marx'ın diyalektik yöntemi üzerine yazısı ile açılıyor. Öztürk, Marx'ın diyalektik konusunda Hegel'den esinlendiğini ama aynı zamanda Hegel'in yöntemini maddeci biçimde yorumladığını hatırlatıyor. Söz konusu maddeciliğin, temelde, hazır bir şablonu her olaya uyarlamaktan ziyade, "şeyin mantığına" saygı duymayı ve bunu ortaya çıkarmaya çalışmayı içerdiğini savunuyor. Buna göre, Marx'ın diyalektiğinde, aslında genel olarak her türlü bilme ve düşünme çabasında, diyalektiğin kategorilerinden ve kategori gruplarından hareket etmek zorunludur. Bununla birlikte, bu ilk evrede ulaşılan ve bir anlamda "hipotez" mahiyeti taşıyan ilk sonuçlar daima olgularla, verilerle, gerçeklikle test edilir ve ancak bu aşamadan sonra doğru bilgiye ulaşmak olanaklı hale gelir. Öztürk, *Grundrisse* (1857-58) defterleri ile 1867'de yayınlanan *Kapital* karşılaştırıldığında Marx'ın bu tarz bir yöntem izlediğinin görülebileceğini iki farklı örnekle sergiliyor. Dosyanın diyalektik üzerine bir sergileme ile açılması anlamlıdır, çünkü bu yöntem değişimin ve devrimin evrenselliğini, yani Marx'ın dünyaya bakışının özünü yansıtıyor.

Yazısında Marx'ın, 200. doğum günü vesilesiyle çoğu burjuva ya da sol çevrede sıklıkla gündeme geldiğini belirten Kurtar Tanyılmaz, bununla birlikte, Marx'a dair tespitlerde hâkim olan iki yaklaşım konusunda okuyucuyu uyarıyor: Teorisyen Marx'ın devrimci Marx'tan koparılarak ele alınması ve Marx'ın kapitalizm eleştirisinin kapitalizmin yapısı ve işleyiş biçimiyle sınırlı tutulması. Tanyılmaz, yazısında her iki yaklaşımı da sorguluyor; Marx'ın teorisine her şeyden önce kapitalizmin eleştirisine bir devrimci olarak yaklaşmasının damgasını vurduğunu ve söz konusu eleştirinin özünü, kapitalizmin yapısı ve işleyişini açıklamanın yanı sıra, kapitalizmin kendi iç çelişkilerinin sonucu olarak kendi yıkımının koşullarını da hazırladığını ortaya koymanın teşkil ettiğini vurguluyor. Ütopik ve romantik kapitalizm eleştirileri karşısında Marx'ın ancak bu devrimci ve eleştirel yaklaşım sayesinde ki kapitalizme özgü sömürünün sırrını keşfettiğini belirten Tanyılmaz, herkesin özgürce yaşayacağı bir toplumun koşullarının ancak işçi sınıfını merkeze koyan ve öncelikle üretim ilişkilerini dönüştürmeyi hedef alan bir mücadele ile mümkün olduğunun altını çiziyor.

Konferansta yapılan bir diğer konuşma "Marksizm ve Sınıf Mücadelesi" başlığını taşıyor. Bu konuşmasında Mustafa Kemal Coşkun, Marx'ın en özgün yanının tarihin ne olduğuna ilişkin kendisine kadar gelmiş bilinmezlik peçesini

kaldırması olduğunu vurguluyor. Yazara göre Marx, sınıfı hem toplumu analiz birimi hem de toplumu değiştirmenin aracı olarak görmektedir. Bu çerçevede sınıf mücadelesinin önemi ortaya çıkıyor. Ancak yazara göre sınıf mücadelesi, sadece siyasal ve ekonomik mücadelelere indirgenemez. Bu açıdan yazar, işçi sınıfı herhangi bir mücadeleye girişmese bile sınıf mücadelesinin bizzat sömürünün var olduğu sınıflı toplumların sürekli ve kalıcı bir özelliği olduğunu vurguluyor. Dolayısıyla sınıf mücadelesi, işçi sınıfı politik olarak var olmadan önce de vardır yazara göre. Bu yaklaşımın, ister ekonomik ister politik mücadelelerin zayıf seyrettiği dönemleri bahane ederek sınıfların ve sınıf mücadelesinin önemini yitirdiğini ileri süren tezleri yeni bir düzeyde sıkıştırdığı dikkati çekecektir.

Son dönemde, 20. yüzyıl sosyalist inşa deneyimlerinin yaşadığı çöküntünün moralsizliğinin etkisi altında, birçok sosyalist devrimci, pratiğin kirine karışmış izleyicilerine karşıt olarak, Marx'ı teori alanındaki başarılarıyla anmayı bir çıkış yolu olarak görüyor. Sungur Savran'ın yazısı, Marx'ın ve Engels'in çalışmalarının en başından itibaren teorilerinin doğrudan doğruya devrimci pratik için bir kılavuz olarak geliştirildiğini, Marx'ın ne bir akademisyen ne de köşesine çekilmiş bir düşünür olduğunu, hayatının her aşamasında yaptığı her şeyin, velev ki bu bazen British Museum'un dingin sessizliği içinde araştırma yapmak biçimini de alsaydı devrimi hedeflediğini, kaldı ki Marx'ın hem 1848 devrimlerinde fiilen yer aldığını, hem de Birinci Enternasyonal'in lideri ve baş örgütçüsü olduğunu vurguluyor. Savran'ın Marx'ın devrimci faaliyetini inceledikten sonra ulaştığı sonuç şu: Marx'ın pratik devrimci faaliyet alanında mirası, işçi sınıfının kurtuluş mücadelesinin daha sonraki evreleri açısından teorik alandaki mirası kadar önemlidir.

Düşünce tarihinde pek az şey Marksizmin kurucularının kadın sorunu konusundaki tutumu konusunda söylenenler kadar ironik bir karakter taşır. Son dönemde yaygınlaşan bir anlayışa göre Marx ve Engels bu soruna hak ettiği önemle yaklaşmamış, hatta bazı açılardan onu görmezlikten gelmiştir. Oysa, 19. yüzyılın erkek düşünürleri arasında sadece iki kişi, *Kadınların Köleleştirilmesi* başlıklı denemesinde liberal John Stuart Mill ile *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni* başlıklı çalışmasında Friedrich Engels kadınların ezilmesi ve kurtuluşu sorununu, öyle geçerken falan değil, kendi başına bir sorun olarak ele almıştır. Armağan Tulunay, buradaki yazısında, *Köken* her ne kadar 1884'te, yani Marx'ın ölümünden bir yıl sonra yayınlanmış olsa bile, yazılışında Marx'ın notlarının belirleyici olduğunu hatırlatarak, aslında Marx'ın da kadınların ezilmesinin tarihi temellerinin ortaya konulmasının onurunu Engels ile paylaştığını hatırlatıyor. Tulunay, ilk çalışmalarından, özellikle *Alman İdeolojisi ve İngiltere'de Emekçi Sınıfların Durumu*'ndan başlayarak, *Komünist Manifesto*'dan ve *Kapital*'den geçerek, *Köken*'de doruğuna ulaşan biçimde kadın sorununun nasıl Marx ile Engels'in hep gündeminde olduğunu ayrıntısıyla ortaya koyuyor.

Burak Gürel, "Leninist uluslar politikasının esin kaynağı olarak Marx" başlıklı yazısında Marx ve Engels'in ulusal sorun hakkındaki yazıları ve faaliyetleri

ile 20. yüzyılın başında Leninist uluslar politikası biçiminde olgunlaşacak yaklaşım arasındaki ilişkiyi inceliyor. Leninist uluslar politikasının temelini oluşturan ezen ulus-ezilen ulus ayrımını, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının savununu ve ulusal kurtuluş savaşlarının dünya devrimi bakımından önemli olduğu tespitini ilk kez Marx ve Engels'in yaptığını ortaya koyuyor. Benzer biçimde, sosyalist devrimin dünya partisi olan enternasyonalin proleter mücadeleleri ile ulusal kurtuluş savaşları arasında ittifak kurma ve ulusal hareketleri proletaryanın uluslararası çıkarları doğrultusunda dönüştürme görevlerinin de ilk kez Marx ve Engels tarafından formüle edildiğini, yirminci yüzyılda Lenin tarafından hem teorik hem de pratik bakımdan ileriye taşındığını gösteriyor.

Bu yıl 1968'in de 50. yıldönümü. Dünya çapında gerçekleşen bu devrim ve isyanlar dalgasının izi bugün hâlâ insanların düş gücünü ateşliyor. O dönemin kahramanları, bir Che, bir Martin Luther King veya bir Malcolm X, bir Kızıl Rudi (Dutschke), bir Lumumba ya da Steve Biko ve elbette bir Deniz Gezmiş veya bir Sinan Cemgil, bir Mahir Çayan veya bir İbrahim Kaypakkaya, insanlara hâlâ isyanın ve devrimin o özgürleştirici duygusunu veriyor. Ama 1968'e sadece esinlenmek için değil aynı zamanda öğrenmek için de bakmalıyız. Dersler çıkararak bir sonraki devrimci yükselişe hazırlanmalıyız. *Devrimci Marksizm* 1968'in 50. yılını yazarımız Sungur Savran'ın on yıl önce, dergimizin gençlik döneminde, 1968'in 40. yılı vesilesiyle 9. sayısında (Mart 2009) yayınlanmış yazısıyla karşılıyor.

Bu sayımızın bir dosyası da emperyalizm üzerine. Dergimiz sayfalarında daha önce Marksist emperyalizm teorileri üzerine birçok makale yayınladık. Özgür Öztürk'ün "yüzcü yıl" değerlendirmeleri de bunlar arasındaydı. Öztürk, Rudolf Hilferding'in, Rosa Luxemburg'un ve Nikolay Buharin'in konu hakkındaki temel yapıtları hakkındaki değerlendirmeleri *Devrimci Marksizm*'in sırasıyla 12. (Kış 2011), 20. (İlkbahar 2014) ve 25. (Kış 2015-2016) sayılarında ele almıştı. Bu sayıda yer verdiğimiz "Lenin'in emperyalizm teorisi: genel bir değerlendirme" başlıklı yazı ise Lenin'in katkısına odaklanıyor. Öztürk, Lenin'in teorisinin salt *Emperyalizm* kitabından ibaret olmadığını vurguluyor ve Lenin'in özellikle Birinci Dünya Savaşı devam ederken yazdığı makalelerin de hesaba katılması gerektiğini belirtiyor. Öztürk'e göre Lenin'in teorisi birçok bakımdan günümüze ışık tutmaktadır, fakat aradan geçen zamanda ulusal sorunun yapısında, işçi aristokrasininin durumunda ve dünya ekonomisinde gerçekleşen değişiklikler dikkate alınarak bazı açılardan güncellenmesi de gerekmektedir.

Levent Dölek'in "21. yüzyılda savaşın karakteri: Çin ve Rusya emperyalist savaşın tarafı mı hedefi mi?" başlıklı yazısı, ikili bir karakter taşıyor. Yazı, *Devrimci Marksizm*'in düzenlemiş olduğu "Marx 200 Yaşında" toplantısında yapılmış konuşma üzerinde yükseldiği halde emperyalizm dosyasında yer alıyor. Çünkü bir yanıla Marksizmin savaşa ilişkin tutumunu temel ilkeleri ve tarihsel dönemlere göre gösterdiği değişim çerçevesinde ele alıyor. Bu anlamıyla Marx'ın

ve ikilinin savaş ve askeri meseleler uzmanı olan Engels'in savaşa ilişkin görüşlerini sergiliyor. Ama bir başka yanıyla da, Marksizmin savaş konusundaki bu görüşleri temelinde günümüzün son derecede yakıcı bir sorusuna cevap arıyor, 21. yüzyıl başında artık somut ve elle tutulur bir olasılık haline gelmiş olan Üçüncü Dünya Savaşı'nın karakterini tartışıyor. ABD emperyalizminin başını çektiği, Avrupa Birliği ve Japonya'nın ise tabi konumda olduğu emperyalist bloğun Rusya ve Çin'i kuşatmaya yönelik eylemlerinde saldırgan ve haksız karakterde olduğu tespitine ulaşan yazının teorik temelini Lenin'in emperyalizm teorisi oluşturuyor. Levent Dölek, Lenin'in emperyalizm teorisi çerçevesinde Rusya ve Çin'in sermaye ihracının belirleyici olmadığı meta ihracına dayalı ekonomiler olduğunu ve ek bir dizi faktör dolayısıyla emperyalist olarak nitelendirilemeyeceğini ortaya koyuyor. Buradan çıkan sonuç otomatik olarak Rusya'da Putin'in ve Çin'de Çin "Kapitalist" Partisi'nin siyasi olarak desteklenmesi değil. Burjuva ve gerici karakterde olan ve zaafarla yüklü Putin ve ÇKP gericiliklerine bel bağlamanın yanlış olacağını vurgulayan Levent Dölek, buna rağmen onlara siyasi destek vermeksizin emperyalizmin yenilgisi için mücadele etmeyi dünya devrimi ve uluslararası proletaryanın çıkarları açısından elzem görüyor ve daha öncekiler gibi yeni bir büyük savaşın da ancak devrimle bitirilebileceğini savunuyor.

Son yazımız dosya dışı. Her zaman yer vermek istediğimiz ama yeterince üzerine eğilemediğimiz sanat ve edebiyat alanına giriyor. Sungur Savran, Nâzım Hikmet'in çok özel bir yapıtını, 1954-55 yıllarında kaleme aldığı oyunu *İvan İvanoviç Var mıydı Yok muydu?*'yu değerlendiriyor. Bu oyun, Nâzım Hikmet'in 1953-63 arasında üçüncü ve son kez ve bu kez sürgün olarak yaşamakta olduğu Sovyetler Birliği'nde bürokrasinin oluşumunu bir ölçüde fantastik öğeler içeren, bir ölçüde hicve başvuran, bir ölçüde Brechtvari epik tiyatro unsurlarına yaslanan bir oyun örgüsü içinde anlattığı oyundur. Nâzım'ın tiyatrosu hep küçümsenmiştir. Savran bu yargının en azından bu oyun için yerinde olmadığını altını çiziyor. Ama daha önemlisi oyunun siyasi içeriği. Bazılarının sandığından farklı olarak Nâzım bu oyunu 1956 yılındaki 20. parti kongresinden sonra, Hruşçov'un "destalinizasyon" döneminde yazmamıştır. Kongreden önce, bütün Sovyet vatandaşlarının sus pus olduğu bir dönemde, henüz elinde bir pasaport bile yokken, has bir komünist olarak gördüklerini yazmadan edememiştir. Bu müthiş onurlu ve yürekli tavrı bizim bir şairimizin, aydınımızın, komünistimizin göstermiş olması büyük bir gurur kaynağıdır. Bu yazı, Savran'ın dergimizde daha önce yayınlanmış olan bir başka Nâzım Hikmet incelemesi ile birlikte ("Tutsak Bolşevik: Nâzım Hikmet ve Stalinizm", sayı 20) okunduğunda, Nâzım'ın Türkiye sosyalizminin tarihinde yalnızca dünya çapında bir şair olarak değil, bir komünist aydın ve militan olarak da nasıl müstesna bir yer tuttuğu daha iyi kavranacaktır.

Sonbaharda yeni sayılarda buluşmak üzere...